

Stanisław Przestalski **3 IX 1927–22 IV 2017**

W dniu 22 kwietnia 2017 r. zmarł w wieku 90 lat prof. Stanisław Przestalski, członek czynny PAU, organizator i wieloletni (1952–1997) kierownik Katedry Fizyki i Biofizyki Uniwersytetu Przyrodniczego (dawniej WSR) we Wrocławiu. Był wybitnym uczonym, nauczycielem akademickim wielu pokoleń młodzieży i opiekunem naukowym licznego grona pracowników naukowych różnych ośrodków akademickich w Polsce oraz znanym na całym świecie specjalistą w zakresie biofizyki błon biologicznych, organizatorem 13 międzynarodowych konferencji „Schools of Biophysics of Membrane Transport”.

Urodził się 3 września 1927 r. we Lwowie. Ojciec jego jako Orłę Lwowski walczył w obronie Lwowa, a po ukończeniu prawa na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie był sędzią. Z początkiem lat 30. rodzice Stanisława Przestalskiego zostali przeniesieni do Łodzi. Tam, przed wybuchem wojny, ukończył on piątą klasę szkoły powszechnej. Gdy zaczęła się wojna, matka ze Stasiem i jego siostrą uciekali najpierw do Warszawy, potem przez Siedlce i Brześć aż do Lwowa. Po dwóch miesiącach udało im się wrócić do ojca do Łodzi. W 1941 r. przenieśli się do Tuszyńka pod Łodzią, gdzie, mając 14 lat, późniejszy profesor zaczął pracować jako goniec, a potem po 10 godzin dziennie w stolarni. Wieczorami nadal uczył się, początkowo sam, a później jeździł raz w tygodniu do Łodzi do profesora gimnazjalnego, nauczyciela matematyki i algebry. W styczniu 1945 r. powrócił z rodzicami do Łodzi, gdzie po czterech miesiącach ukończył gimnazjum i zaczęła uczęszczać do liceum. Przerwał naukę w liceum i wspólnie z kolegą Andrzejem Bajerem, późniejszym profesorem, biologiem o światowej sławie, też członkiem PAU, zagranicznym (od 2003 r.), uczyli się sami do matury eksternistycznej, którą zdali po roku nauki w 1946 r. Gdy w tym samym roku jego ojciec jako sędzia został przeniesiony z Łodzi

do Wrocławia, tam rozpoczął studia na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu (kierunek fizyka). Podczas studiów rozpoczął pracę jako asystent stażysta, a po uzyskaniu stopnia magistra w 1951 r. kontynuował pracę jako asystent, później starszy asystent. Już w 1952 r. jego opiekun naukowy, profesor fizyki doświadczalnej Jan Nikliborc, zaprosił go do wyodrębniającej się uczelni – Wyższej Szkole Rolniczej we Wrocławiu, zorganizowanej od podstaw Katedry Fizyki i Biofizyki. Od tej pory do emerytury prof. Przystański pracował w WSR, przekształconej obecnie w Uniwersytet Przyrodniczy.

Początkowo zajął się radiobiologią i agrofizyką, a w szczególności fizyką gleby. Pracę doktorską (promotorem był prof. Jan Wesołowski) obronił w 1959 r. na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego. Wcześniej spędził kilka miesięcy na stażu w Wageningen w Holandii. W 1958 r. zainteresował się biofizyką błon biologicznych. Tej dziedziny dotyczyła rozprawa habilitacyjna, zatytułowana *Fizyczne aspekty zjawiska przenikania jonów fosforanowych do czerwonych ciałek krwi*, obroniona w 1964 r. Stanowisko docenta habilitowanego uzyskał w 1965 r., profesorem nadzwyczajnym (tytułarnym) został w 1971, a zwyczajnym w 1978.

Prof. Przystański był promotorem kilkunastu doktoratów, a czternastu jego współpracowników uzyskało stopień doktora habilitowanego. Większość z nich jest obecnie profesorami na uczelniach Wrocławia, Opola, Zielonej Góry, Kielc i Lublina. Obecnie Katedrą Biofizyki i Fizyki Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu kieruje uczennica prof. Przystańskiego, prof. dr hab. Halina Kleszczyńska.

Dorobek naukowy prof. Przystańskiego obejmuje ponad 200 prac naukowych, ogłoszonych w międzynarodowych czasopismach, oraz skrypty i podręczniki biofizyki (podręcznik wydany przez PWN: *Fizyka z elementami biofizyki i agrofizyki*, miał kilka wydań, podobnie jak podręcznik *Elementy fizyki, biofizyki i agrofizyki* z 2001 r.).

Prof. Przystańskiego interesowały zagadnienia z zakresu agrofizyki i biofizyki komórki. Zajmował się wpływem na organizmy żywe izotopów promieniotwórczych i ich wykorzystaniem w medycynie i rolnictwie.

Większość oryginalnych prac prof. Przystańskiego dotyczyła początkowo badań fizyki gleby, a w szczególności zachowania się wody w glebie pod wpływem działających na nią rozmaitych sił oraz jej oddziaływania z cząstkami gleby. Przez kilkadziesiąt lat, od 1959 r., jego liczne prace z zakresu biofizyki poświęcone były badaniu fizycznych właściwości błon biologicznych, ich przepuszczalności i oddziaływania na nie rozmaitych substancji. Cykl wieloletnich badań dotyczył analizy właściwości błon czerwonych ciałek krwi. Szczególnie duże zainteresowanie wzbudziły wy-

niki badań działania herbicydów i pestycydów oraz metali (ołowiu, kadmu i cynku) na błony komórkowe. Badania te były prowadzone metodami fizyki i biologii molekularnej, a ich wyniki mają duże znaczenie praktyczne. Ostatnie prace prof. Przystalskiego poświęcone były analizie sił fizycznych działających w żywej komórce.

Badaniami prof. Przystalskiego i jego współpracowników interesowali się uczeni w wielu krajach. Był on zapraszany do udziału w międzynarodowych sympozjach i kongresach, a także do wygłoszenia cyklów wykładów na rozmaitych uczelniach w Niemczech, Wielkiej Brytanii i we Włoszech.

Szczególnie wielkie są zasługi prof. Przystalskiego w organizowaniu współpracy biofizyków i biologów pracujących w Polsce z wybitnymi uczonymi niemal ze wszystkich krajów świata. Przez 25 lat organizował znane w świecie nauki Międzynarodowe Szkoły, poświęcone badaniom dotyczącym błon biologicznych – „Biophysics of Membrane Transport”. Zorganizował 13 takich szkół. Trwały po 10 dni. Zwykle liczyły około stu uczestników, których mniej więcej połowę stanowili goście z zagranicy. Zawsze, oprócz wykładów w języku angielskim (co w latach 60. i 70. nie było powszechne), pozostawało kilka godzin popołudniowych przeznaczonych na swobodne dyskusje. Wykłady były potem publikowane w formie licznych tomów „Proceedings”. Wygłaszali je wybitni uczeni, których odkrycia naukowe i wyniki badań są dzisiaj przedstawiane we wszystkich nowoczesnych podręcznikach biofizyki, biologii komórkowej i molekularnej. Gdy tylko któryś uczony dokonał ważnego odkrycia z zakresu badań błon biologicznych lub cytoszkieletu, był zapraszany do jego zaprezentowania. Podczas 13 szkół wykłady wygłosiło kilkuset wybitnych uczonych. Czas pozostawiany na swobodne dyskusje pozwalał wielu młodym, zaczynającym karierę naukową, na osobiste poznanie tych uczonych. Dzięki temu kilkudziesięciu, jeśli nie kilkuset, młodych Polaków mogło odbyć staże naukowe w czołowych ośrodkach naukowych w innych krajach, zwykle na koszt strony zapraszającej. Kilkudziesięciu z nich zostało później profesorami i nawiązało międzynarodowe kontakty naukowe na wiele lat. Dzisiaj dużo się mówi i pisze o konieczności „umiędzynarodowienia” polskiej nauki. Prof. Przystalski przez lata skutecznie to realizował, pokazując, jakie działania wiodą do wprowadzania polskich uczonych do środowiska nauki światowej. Prof. Przystalski był nie tylko szanowany i ceniony jako uczonego i nauczyciel. Był powszechnie lubianym, bardzo dobrym i mądrym człowiekiem, pełnym osobistego uroku. Dzięki tym przymiotom nikt z najwybitniejszych, o światowej sławie uczonych biofizyków, biologów komórkowych i molekularnych oraz biotechnologów nigdy mu nie odmówił udziału w organizowanych przez niego sympozjach i szkołach. Nie do przecenienia są jego zasługi dla pol-

skiej nauki i dla rozwoju naukowego wielu polskich uczonych. Dużo zrobił dla polskiej biofizyki i biochemii, ale także dla licznych młodszych uczniów, koleżanek i kolegów nie tylko z Wrocławia.

Prof. Stanisław Przystalski pełnił wiele odpowiedzialnych i ważnych funkcji w życiu akademickim. Przez wiele lat był członkiem Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów. Był członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności i wiceprzewodniczącym Komisji Przyrodniczo-Medycznej PAU we Wrocławiu. Był członkiem komitetów redakcyjnych czasopism naukowych, a także wielu komitetów i komisji PAN, członkiem honorowym Komitetu Agrofizyki i Komitetu Cytobiologii, przewodniczącym Komisji Chemii, Fizyki i Techniki w Biologii Wrocławskiego Oddziału PAN. Był również członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Biofizycznego i Polskiego Towarzystwa Biologii Komórki.

W uznaniu dla działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej prof. Stanisław Przystalski był wielokrotnie wyróżniany. W 2001 r. otrzymał tytuł doktora honoris causa Akademii Rolniczej we Wrocławiu. Odznaczony został Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1997), Odznaką honorową „Za zasługi dla województwa zielonogórskiego”, Medalem 35-lecia Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, Medalem „Za zasługi dla Wydziału Rolniczego Akademii Rolniczej we Wrocławiu”, Medalem im. Michała Oczapowskiego „Za wybitny wkład w rozwój nauk agrofizycznych”, otrzymał także tytuł honorowy „Zasłużony Nauczyciel” (1979).

Prof. Stanisław Przystalski, wraz ze swą pasją badawczą, zdolnościami dydaktycznymi, opieką nad młodszymi koleżankami i kolegami, zaangażowaniem w organizowanie międzynarodowej wymiany idei i współpracy, na zawsze pozostanie w historii polskiej nauki drugiej połowy XX wieku jako wzór uczonego, nauczyciela i organizatora życia akademickiego.

Włodzimierz Korohoda